

4

Kale-erabilera: Nafarroako datuen irakurketa

Eneko Anduaga Insausti
enekoanduagai@gmail.com

Paula Kasares
paula.kasares@unavarra.es

Hizkuntzen Erabileraren VII. Kale-neurketaren batzorde zientifikoko kideak

Sarrera-data: 2018-01-15 / Onartze-data: 2018-02-09

Laburpena. Artikulu honek 2016ko Hizkuntzen Erabileraren Kale-Neurketek Nafarroan emandako datuak xeheki lantzea du xede, batik bat, datuok Euskal Herriko joera orokorrari jarraiki ez dieten alderdiei erreparatuta. Nafarroan euskararen kale-erabilera handitu da eta haziera hori adinaren, gune soziolinguistikoaren, sexuaren eta haurren presentziaren arabera aztertuko da. Euskararen kale-erabilera gora egite hori positiboki baloratzekoa da, halere hurrengo neurraldietan gorakadari eusten ote zaion ikusi beharko da. Azkenik, Nafarroan euskararen erabilera sendotzeko proposamen batzuk eman dira.

• **Hitz gakoak:** Kale-neurketa, erabilera, Nafarroa, euskararen berreskuratzea, euskararen indarberritzea.

Abstract. This article focuses on the data from the 2016 Measurement of Street Use of Languages in Navarre, focusing on aspects that do not follow the general trend of the Basque Country. In Navarre, usage of the Basque language has increased and this growth will be analyzed according to the factors of age, sociolinguistic areas, gender and children. The increase in street use in Basque is positively assessed, but it remains to be seen whether this increase will hold up in future street usage measurements. Finally, some proposals have been given for consolidating usage of Basque in Navarre. • **Key words:** Street measurement, usage, Navarre, recuperation of Basque, strengthening of Basque.

1. SARRERA

I 2016ko Hizkuntzen Erabileraren Kale-Neurketaren lehen emaitzak uztailean aurkeztu ziren eta datuek kezka eragin zuten duela hamar urtetik hona Euskal Herrian kale-erabilera apaldu delako. Dena dela, jaitsiera ez da lurralde guztietan gertatu, Araban eta, batez ere, Nafarroan igoera izan baita. Artikulu honetan Nafarroako datuak xehakaturik emanen ditugu eta, batik bat, gure bilakaerak Euskal Herriko joera orokorrari jarraiki ez dion alderdietan sakonduko dugu, horien arrazoiak bilatze aldera. Nafarroako datu hauek esperantzaz ikusten ditugu, baina hurrengo neurraldietan goranzko joera hau berresten ote den ikusi beharko dugu.

2016ko kale-neurketan Nafarroan 32 udalerri neurtu dira (2011n baino 11 udalerri gehiago), 25.000 inguru elkarrizketa behatu eta 68.917 solaskideren hizkuntza erabilera aztertu (kale-neurketek Nafarroan inoiz izan duten laginik handiena).

Beraz, ikerketa zabala da, lagin handi batean oinarritua. Horrek datuei sendotasuna eta fidagarritasuna bermatzen die. Lagin akatsa, % 95eko konfiantza-maila duela, $\pm 0,3$ da.

Neurtutako udalerriak euskararen ezagutzaren arabera sortutako lau kategoriatan sartzen dira, kategoria hauei gunee soziolinguistiko deitzen diegu.

1. taula. Neurtutako udalerriak gunee soziolinguistikoen arabera. NAFARROA, 2016.

Euskaldunen portzentajea ¹	Neurtutako 32 udalerriak
% 0 - 25	Agoitz, Altsasu, Aranguren, Barañain, Berriozar, Burlata, Erro, Esteribar, Irunberri, Iruñea, Irurtzun, Lizarra, Olatzagutia, Otsagabia, Tafalla, Tuter, Uharte Arakil, Zizur Nagusia
% 25 - 50	Iturmendi
% 50 - 75	Bera, Doneztebe, Etxarri Aranatz, Lakuntza, Urdiain
% 75 - 100	Arantza, Arbizu, Areso, Baztan, Etxalar, Igantzi, Leitza, Lesaka

Nafarroako biztanleen % 93,5 euskararen ezagutza % 25en azpikoa duten udalerrietan bizi da. Hala berean, ezin dugu ahaztu 2011ko zentsuaren arabera, euskaldun gehienak ere hiztun elebidunen dentsitate txikia duten udalerri horietan bizi direla. Euskararen ezagutza % 75etik gorakoa den udalerrietan, aldiz, Nafarroako biztanleen % 4,53 baizik ez da bizi.

**Artikulu honetan
Nafarroako
datuak
xehakaturik
emanen ditugu
eta, batik bat,
gure bilakaerak
Euskal Herriko
joera orokorrari
jarraiki ez dion
alderdietan
sakonduko dugu,
horien arrazoiak
bilatze aldera.**

Ohar metodologiko bat egin beharrean gaude. Artikulu honetan euskararen erabilera datuak gune soziolinguistikoen arabera aztertzea da gure asmoa. Halaz guztiz, euskararen ezagutza tasa % 25-50 eta % 50-75 den guneetan 2016ko datua baino ez dugu erabiliko honako arrazoi hauengatik:

- Euskararen ezagutza % 25-50 portzentajeen artean dagoen gunearen kasuan akats tarte % 6koa da, akats tarte handiegia batzorde zientifikoaren irizpideen arabera. Gune soziolinguistiko honetako datuak modu orientagarrian emanen ditugu.
- Euskararen ezagutza % 50-75 bitarteko gune soziolinguistikoan udalerri bat (Bera) lehen aldiz neurtu da 2016an. Horrek gune soziolinguistiko horretako datuen bilakaera nolabait desitxuratu du. Lagina handitze horrek zenbait daturen bilakaeraren konparagarritasuna ahuldu du, baina era berean, neurketari sendotasun handiagoa eman dio. Beraz, 2016ko neurraldiko lagin honek gune horretako karriketan gertatzen dena hobeki islatzen du.

Hau da, euskararen ezagutza % 25-50 eta % 50-75 portzentajeen artean duten gune soziolinguistikoetako datuen bilakaera ez dugu aztertuko. Halere, nafar gehien-gehienak bizi diren udalerrien bilakaerari helduko diogu (% 0-25 eta % 75-100 ezagutza portzentajeak dituzten gune soziolinguistikoak hartuta nafarren % 98 bizi diren herriak hartuko baititugu).

2. NAFARROAKO DATU OROKORRAK

Nafarroa osorik hartuz gero, % 6,7koa da euskararen kale-erabilera. Nafarroan euskararen kale-erabilerak joera egonkorra izan du 1997tik, baina 2016ko neurraldian goranzko joera hartu du. Ikus dezagun bilakaera:

2. taula. Euskararen kale-erabileraren bilakaera. NAFARROA, 2016 (%).

	1989	1993	1997	2001	2006	2011	2016
Kale-erabilera	6,5	7,5	6,8	6,0	5,9	5,7	6,7

Gainera, esan dezakegu, goranzko joera hori sendoa dela, aurrerago ikusiko dugunez, adin talde guztietan eta gune soziolinguistiko guztietan gertatu baita.

Halere, erkidego osoko datuak aztertzea ez da nahikoa euskararen erabileraren gertakaria Nafarroan behar bezala ulertzeko. Beraz, kale-erabilera adin-taldeka, sexuaren arabera bai eta ezagutzari lotutako gune soziolinguistikoen arabera ere aztertuko dugu.

3. EUSKARAREN ERABILERA NAFARROAN, ADIN-TALDEEN ARABERA

I

2016ko neurketan euskararen erabilerak goranzko bidea hartu du adin-talde guztietan. Horretaz gain, Nafarroako kaleetan euskaraz gehien hitz egiten duen adin-taldea haurrena da (hala gertatu da orain arteko neurraldi guztietan), jarraian gazteak eta helduak daude; eta azkenik, adineko pertsonak. Adinaren arabera emaitza hauek, oro har, euskararen berreskuratze sozialaren adierazletzat har ditzakegu.

3. taula. Euskararen erabilera behatuaren bilakaera, adinaren arabera. NAFARROA, 1989-2016 (%).

	Guztira	Haurrak	Gazteak	Helduak	Adinekoak
1989	6,5	9,8	5,3	5,3	5,8
1993	7,5	10,6	7,1	5,8	6,5
1997	6,8	8,8	6,4	6,0	6,1
2001	6,0	7,6	6,4	5,1	5,2
2006	5,9	7,7	6,1	5,1	5,1
2011	5,7	7,5	5,6	5,4	3,3
2016	6,7	8,6	6,6	6,6	3,9

Nafarroa osorik hartuz gero, % 6,7koa da euskararen kale-erabilera. Nafarroan euskararen kale-erabilerak joera egonkorra izan du 1997tik, baina 2016ko neurraldian goranzko joera hartu du.

Berreskuratzearen ideiaz gain, adinaren arabera datu horietan arakaturik, bi ondorio gehiago nabarmendu nahi ditugu:

- Nafarroan gazteak eta helduek euskararen erabilera bera eman dute (aurreko neurraldietan gazteen euskararen erabilera helduena bezainbestekoa edo altuagoa izan da beti, inoiz ez txikiagoa). Euskal Herriko neurketetan, ordea, baita Araban eta Gipuzkoan egindakoetan ere, gazteak helduek baino gehiago erabiltzen dute euskara kaleetan. Nafarroako salbuespen honen arrazoiak hurrengo atalean ikertuko ditugu sakonago.
- Helduen artean inoizko erabilerarik handiena izan da. Kontuan hartzekoa iruditzen zaigu; izan ere, helduena da adin-talderik jendetsuena eta helduek dute jendarte honetan itzal-eraginik handiena: soziala, politikoa, familiartekoa...

4. EUSKARAREN ERABILERA GUNE SOZIOLINGUISTIKOEN ARABERA

I

Gune soziolinguistikoetako erabilera datuei oharturik, honako hau ageri da: 2016an Nafarroako udalerrietan euskararen ezagutza gero eta handiagoa izan, orduan eta gehiago erabiltzen da euskara.

4. taula. Euskararen erabilera behatua gune soziolinguistikoaren arabera. NAFARROA, 2016 (%).

	Guztira	% 0 - 25	% 25 - 50	% 50 - 75	% 75 -100
2016	6,7	3,4	27,7	40,9	63,9
2011ko neurketarekiko hazkundera	+ 1	+ 0,7			+ 12,8

Lau gune soziolinguistikoetan izan du euskararen erabilerak igoera. Jorrratuko ditugun gune soziolinguistikoetako bilakaerak ikusirik, euskararen ezagutza portzentajea % 75-100 tartean duen gunean izan da euskararen kale-erabileraren hazkunde hori bereziki aipatzekoa (+ 12,8) eta gainera, neurketak egiten direnetik inoizko erabilera indizerik altuena egon da gune horretan. Ipar Euskal Herrian ere ezagutza gehien dagoen gunean erabilera igo da.

Oso aztergai interesgarria iruditzen zaigu Nafarroan eta Ipar Euskal Herrian gertatu fenomeno hau. Izan ere, Euskal Herriko emaitza orokorrak bestelakoak izan dira. Euskal Herria osorik harturik, euskararen ezagutzarik handiena duen gune soziolinguistikoan erabilerak behera egin du.

Gune soziolinguistikoetako kale-erabilera adinaren arabera ere aztertuko dugu:

5. taula. Euskararen erabilera behatuaren bilakaera gune soziolinguistikoen eta adin-taldean arabera. NAFARROA, 1993-2016 (%).

		Guztira	Haurrak	Gazteak	Helduak	Adinekoak
% 0 - 25	1993	2,6	4,2	2,3	2,2	0,4
	1997	2,7	4,1	2,3	2,4	1,6
	2001	2,5	3,8	2,6	2,3	0,5
	2006	3,2	4,7	2,6	3,1	1,8
	2011	2,7	4,1	2,0	3,0	0,4
	2016	3,4	4,7	3,3	3,7	0,9
% 25-50	2016	27,7	34,8	13,3	24,7	15,0
% 50-75	2016	40,9	51,3	47,3	37,1	21,7
% 75 -100	1993	44,5	63,4	37,3	35,9	49,9
	1997	44,8	66,9	33,5	32,8	77,1
	2001	53,9	60,0	69,1	40,7	77,9
	2006	45,5	55,4	60,5	35,8	48,7
	2011	51,1	65,4	62,1	42,9	42,7
	2016	63,9	79,5	71,5	55,9	49,6

Adinaren arabera, gune guztietan haurrak dira euskara gehien erabiltzen dutenak eta adinekoak gutxien egiten dutenak. Dena dela, gune soziolinguistiko bakoitzean adin-taldean erabileraren hurrenkerari erreparatzea merezi duelakoan gaude:

- % 0-25: haurrak > helduak > **gazteak** > adinekoak
- % 25-50: haurrak > helduak > **gazteak** > adinekoak
- % 50-75: haurrak > **gazteak** > helduak > adinekoak
- % 75-100: haurrak > **gazteak** > helduak > adinekoak

Erabileraren hurrenkeran ikus daiteke % 50eko ezagutza baino baxuagoa den udalerrietan gazteak helduek baino gutxiago erabiltzen dutela euskara kalean. Gertaera hau 2006ko neurralditik aurrera agertu da. 2006 baino

**Helduen artean
inoizko
erabilerarik
handiena izan
da. Kontuan
hartzekoa
iruditzen zaigu;
izan ere,
helduena da
adin-talderik
jendetsuena eta
helduek dute
jendarte honetan
itzal-eraginik
handiena:
soziala,
politikoa,
familiar-tekoa.**

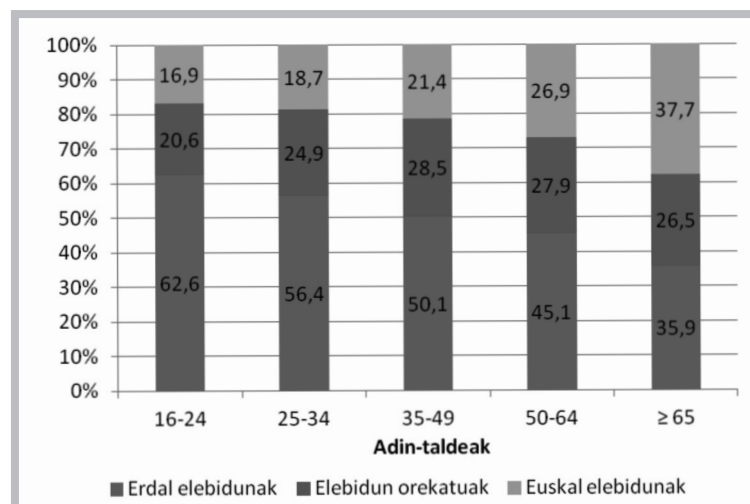
lehenagoko neurraldietan gazteen eta helduen kale-erabilerak indize bertua eman du.

Aurreko urteetako kale-neurketa guztietan erabilera indizerik altuena haurrek izan dutela kontuan harturik ez da bilakaera logikoa helduek gazteek baino erabilera tasa handiagoa izatea. Gure ustez, haur izatetik gazte izatera pasatzean erabileran jaitsiera atzematen da, horrek haur-tzarotik gaztarorako hizkuntza portaeren aldaketa salatzen du.

Ezin ahanztz daiteke Nafarroan azken hamarraldietan euskaldunen eta elebidun hartzailen kopurua handitu dela, batik bat, irakaskuntza arautuari eta helduen euskalduntzeari esker. Esaterako, 2011ko zentsuaren arabera (Nafarroako Gobernua, 2015), 1991tik 2011ra doan hamarkadan 32.000 euskaldun irabazi ziren (1991n 49.484 eta 2011n 82.101) eta elebidun hartzailen kopuruak ia hirukoiztu zen (1991n 23.414 eta 2011n 62.881). 2016ko Inkesta Soziolinguistikoaren arabera, soilik 16 urteko edo urte gehiagoko nafarrak harturik, 1991n baino 29.000 euskaldun gehiago daude (Eusko Jaurlaritza, Nafarroako Gobernua eta Euskararen Erakunde Publikoa, 2017).

Esan bezala, euskaraz hitz egiteko gaitasuna duten nafarren kopurua handitu da, baina 2016ko Inkesta Soziolinguistikoaren arabera, 16 urteko edo urte gehiagoko nafar euskaldun gehienak (% 51,1) erdal elebidunak dira; hau da, gaztelaniaz euskaraz baino errazago aritzen dira. Gainera, adinean behera egin ahala, erdal elebidunen portzentajea handitu egiten da ondoko grafikoak erakutsi bezala.

6. taula. Elebidunen tipologia euskaraz mintzatzeko erraztasunaren arabera. NAFARROA, 2016 (%).

Iturria: VI. Inkesta Soziolinguistikoa, 2016. Nafarroako Foru Komunitatea.

Gazte elebidunen hizkuntza gaitasun erlatiboaren gaineko datu horrek agerian uzten duenez, euskaraz eskolaturik egonda ere, anitz haur eta gazte euskaldunen behar komunikatiboak gaztelaniak asetzen ditu hobeki. Zenbait gazteren euskararen erabilera tasaren atzean euskaraz aritzeko erosotasun falta egon daiteke. Hiztun elebidunen dentsitate sozial (eta beraz, aukera sozial) txikiko udalerrietan euskararen eskola bidezko ikaste hutsak ez du hizkuntzaren kale-erabileraren espero litekeen islarik izan. Irakaskuntzaren bidez euskaraz jabetu diren haurrek euskaraz aritzeko eta hizkuntza beretakotzeko aukera sozialak behar dituzte (ikerketa kualitatibo honek ere halaxe darakutsa: Kasares, 2014).

Gertakari horrek jarraipena merezi du Nafarroako populazio gehiena, % 90etik gora, gazteek helduek baino euskararen kale-erabilera apalagoa duten gune soziolinguistikoetan bizi baita; eta adinean behera egin ahala erdal elebidunen ehunekoak handitzera jotzen baitu. Hurrengo urteetan gertaera hori indartzea da litekeena; beraz, haurrei eta gazteei bitartekoak eskaini beharko litzaizkieke euskaraz gaztelaniaz bezain eroso solasta daitezen.

5. IRUÑERRIA ETA IRUÑEA

Iruñerriak eta Iruñeak atal berezia behar dutela uste dugu. Izan ere, Nafarroako biztanleen erdia baino gehiago Iruñerrian bizi da eta Iruñerriko biztanle gehienak hiriburuan berean, Iruñean. Hala bada, argi dago Iruñean eta Iruñerrian gertatzen denak Nafarroa osoari eragiten diola.

Iruñerrian euskararen kale-erabilera oso egonkorra da, 1997tik % 2,5 eta % 3 bitartean mugitu da. 2011n Iruñerriko erabilerak 1993tik inoizko emaitzarik txikiena izan zuen. 2016ko neurraldian goranzko joera hartu du, doi-doia bada ere. 2016ko neurketan Iruñearen pareko indizea eman du, % 3.

Iruñeari dagokionez, Iruñerriko kale-erabileraren antzekoa da, % 2,9koa. Iruñeko euskararen kale-erabilera 1997tik geldirik dago, % 2,5en eta % 3ren artean, Iruñerriko tarte berean.

Iruñean eta Iruñerrian haurrak dira euskara gehien erabiltzen dutenak, baina euskararen ezagutzarik apalena duten guneetan bezala, helduek gazteek baino gehiago erabiltzen dute euskara, hurren taulan ikus daitekeenez:

**Hiztun
elebidunen
dentsitate sozial
(eta beraz,
aukera sozial)
txikiko
udalerrietan
euskararen
eskola bidezko
ikaste hutsak ez
du hizkuntzaren
kale-erabileraren
espero litekeen
islarik izan.**

7. taula. Euskararen erabilera behatuaren bilakaera adinaren arabera. IRUÑEA, 1989-2016 (%).

	Guztira	Haurrak	Gazteak	Helduak	Adinekoak
1989	1,3	2,1	0,9	1,4	0,6
1993	1,8	2,6	1,6	1,9	0,6
1997	2,9	4,1	2,5	2,7	2,4
2001	2,5	4,4	2,5	2,3	0,2
2006	2,8	4,3	1,8	2,6	1,9
2011	2,7	4,2	2,2	3,2	0,2
2016	2,9	4,4	2,7	3,1	0,7

6. EUSKARAREN ERABILERA SEXUAREN ARABERA

I

Nafarroan parez pare zegoen emakumezkoen eta gizonezkoen euskararen erabilera adin-talde guztietan, baina 2016an joera berri bat sumatu da. Belaunaldi gazteen artean emakumezkoak gizonezkoak baino gehiago aritzen dira euskaraz kalean, ondoko taulan ikusi bezala:

8. taula. Euskararen erabilera behatua adinaren eta sexuaren arabera. NAFARROA, 2016 (%).

	Guztira	Haurrak	Gazteak	Helduak	Adinekoak
Emakumezkoak	6,6	9	7,3	6,5	3,4
Gizonezkoak	6,9	8,2	5,8	6,6	4,4

Nesken eta mutilen (hau da, gazte gizonezkoen eta gazte emakumezkoen) arteko aldea 1,5 puntukoa da, inoizko altuena. Hala bada, gaztaroan euskararen erabileraren nolabaiteko *feminizazioa* atzematen da. Horrek neskatikoen eta mutikoen sozializazio molde ezberdinei oihartzera behartzen gaitu: aisialdian, kirolean, kultura kontsumoan, erreferenteetan... Aurretik joera berri horri arretaz jarraitu beharrekotzat deritzogu, belau-

naldi gazteen artean gertatzen delako eta, arestian aipatu dugun bezala, Nafarroan lehen aldiz gertatu delako.

7. KALE-ERABILERA HAURREN PRESENTZIAREN ARABERA

I

Nafarroa Euskal Herriko joera orokorrarekin bat dator: haurren presentzia eragin handiko aldagaia da euskararen erabilerarako eta erabilera indizirik handienak haurrak eta nagusiak elkarrekin daudenean ikusten dira.²

Nafarroako hizkuntza erabilera datuetan alde esanguratsurik ez dago haurrak bakarrik eta nagusiak bakarrik daudenean, baina euskararen kale-erabilera bikoizten da haurrak eta nagusiak elkarrekin daudenean.

9. taula Euskararen erabilera behatua haurren presentziaren arabera. NAFARROA, 2016 (%).

	Haurrak bakarrik	Nagusiak bakarrik	Haurrak eta nagusiak elkarrekin
Kale-erabilera	5,1	5,0	10,5

Dena dela, interesgarria da datu hori guneko soziolinguistikoen arabera aztertzea:

10. taula. Haurren arteko erabilera eta haien eragina nagusien erabileran guneko soziolinguistikoen arabera. NAFARROA, 2016 (%).

	Guztira	Haurrak	Helduak	Haurrak bakarrik	Helduak bakarrik	Haurrak eta nagusiak
% 0 - 25	3,4	4,7	3,7	1,0	2,2	6,4
% 25 - 50	27,7	34,8	24,7	23,8	13,0	42,4
% 50 - 75	40,9	51,3	37,1	42,8	29,2	59,8
% 75 - 100	63,9	79,5	55,9	79,1	52,9	79,0

Gune soziolinguistikoen arabera aztertutik, udalerriko euskaldunen dentsitatea zenbat eta handiagoa izan, orduan eta nabarmenagoa da haurren arteko erabileraren nagusitasuna. Euskaldunak % 50-75 diren udalerrietan beren artean ari direlarik haurren euskarazko erabilera tasa % 42,8 da eta euskaldunak % 75-100 diren udalerrietan, % 79,1. Haur-gaztetxoek euskarazko sozializazioaren ikuspegitik, *harreman eszentrikoak* (hau da, adinkideen

**Nesken eta
mutilen (hau da,
gazte
gizonezkoen eta
gazte
emakumezkoen)
arteko aldea 1,5
puntuak da,
inoizko altuena.**

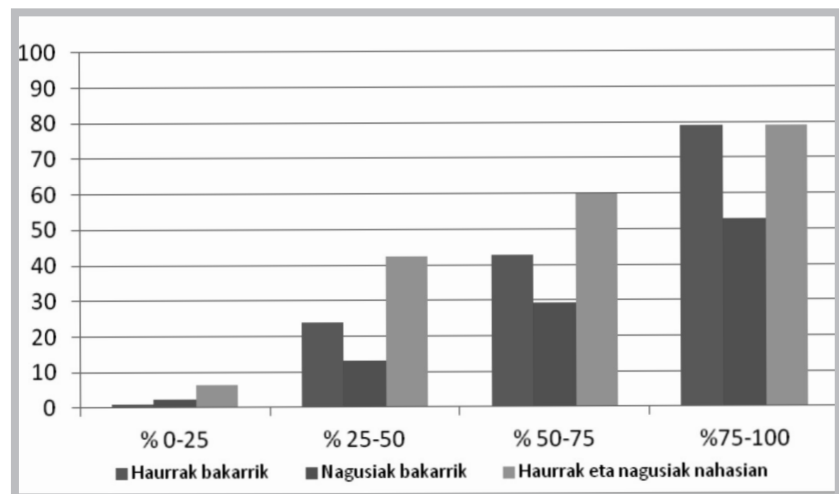
**Hala bada,
gaztaroan
euskararen
erabileraren
nolabaiteko
feminizazioa
atzematen da.**

artekoak: anaia-arreben, lehengusu-lehengusinen, ikaskideen, lagunaren eta halakoen artekoak) bereziki ohartzekoak dira (Kasares, 2010, 2014). Belaunkideen arteko euskararako joera horri gako biziki garrantzitsu deritzogu.³

Izan ere, haur-gaztetxoaren hizkuntza portaera euskarara erakartzeko eta euskarazko sozializazioa sendotzeko belaunkideen arteko hizkuntza elkarrekintzak belaunaldien artekoak baino eraginkorragoa dirudi. Ildo horretatik, haurren arteko euskararen erabilera belaunaldi berrien euskarazko sozializazioa indartzeko ahaleginen xede bihurtzea proposatu izan da (Kasares, 2015).⁴

Bestalde, honako gertakari hau ere islatzen da datuetan: udalerrietan euskararen ezagutzak gora egin ahala, alde gutxiago dago haurrak bakarrik egotearen eta nagusiekin egotearen artean. Euskaldunak % 75-100 bitartean dauden udalerri nafarretan haurren ezagutzak (% 79,5ek), haurren arteko erabilerak (% 79,1ek) nahiz nagusien eta haurren artekoak (% 79,0k) bat egiten dute. Ez da gauza bera gertatzen nagusiekin, ezagutza handieneko eremuan egonda ere, alde handia dago nagusiak bakarrik egotearen eta hurrekin egotearen artean.

11. taula. Euskararen erabilera behatua haurren presentziaren eta eremu soziolinguistikoaren arabera. NAFARROA, 2016 (%).

Beraz, haurren eta nagusien arteko hizkuntza elkarrekintzek, batik bat, nagusien euskararen erabilera aktibatzen du eta euskararen dentsitate soziala zenbat eta handiagoa izan, orduan eta nabarmenagoa da gertakari hori. Hala bada, euskararen ezagutza handiko udalerrietan nabaria da nagusiek haurren euskarazko joerara egiten duten egokitze linguistikoa. *Behetik gorako hizkuntza sozializazioa* dei geniezaioke hizkuntza eragin horri (Kasares, 2014).⁵

8. ERABILERA HANDITZEKO PROPOSAMENAK

I Nafarroako datuak eta bilakaera aztertu eta gero, esku-hartzeetarako lan-ildoak proposatu nahi ditugu 2016an Nafarroan atzeman den euskararen erabileraren igoerari hurrengo neurraldian eusteko.

Azken urteotan Nafarroan euskaldunen eta elebidun hartzaileen kopurua handitu bada ere, hiztun berriak irabazten segitu ez ezik, elebidunen zein elebidun hartzaileen euskararen gaitasuna osatu eta sendotu beharra dago.

Ezin dugu ahaztu Nafarroan elebidun hartzaile asko daudela eta, euskaraz hitz egiteko zailtasunak dituzten arren, ulertzeko gai direla. Elebidun hartzaileen hizkuntza-gaitasuna hobetzeko eta kale-erabilera handitzeko bi hizkuntzetan egiten diren elkarrizketak ere bultzatu litezke; hau da, euskaraz aritzeko gai den pertsona euskaraz eta ulertzeko gai dena gaztelaniaz aritzen diren elkarrizketak. Hizkuntza ohitura horiek aldatzeko saiakerak egin dira Euskal Herriko hainbat auzo eta herritan (Donostiako Egian, La-sarte-Orian...) eta 2018an zehar ere beste hainbatetan egingen dituzte⁶.

Euskararen ezagutza % 0-25 duen guneko soziolinguistikokoan, belaunaldi gazteen kale-erabilerari dagokionez, haur izatetik gazte izatera pasatzean euskararen erabileraren *galera* —erdarara jotzeko hizkuntza portaera— sumatzen da. Aintzat harturik guneko horretan euskarazko hiztun berri asko daudela eta Nafarroako euskaldunek adinean behera egin ahal euskaraz aritzeko gaztelaniaz aritzeko baino zailtasun handiagoak dituztela, haur-gazteen ahozko erabilera sustatzea eta *elikatzea* lehentasuneko agertzen da, hezkuntza arautuan ez ezik aisialdiaren eskaintzan ere (eskolaz kanpoko jardueretan, kirolean...); bai eta neska-mutikoei euskaraz iristen zaizkien aukera eta eduki orotan ere (IKTetan, telebista kateetan [ETB3...], kultura eskaintza askotarikoan...

Euskararen ezagutza % 75-100 duen guneko soziolinguistikokoan kale-erabileraren igoera adierazten dute datuek eta, horretan, Nafarroa (eta Ipar Euskal Herria) ez doa EAEko joerarekin bat. Euskararen erabileraren bi bilakaera horien eragingarri eta faktoreetan arakatzea interesgarria izanzen litzateke, aurrerantzean ere Nafarroaren joera hori sendotzen lagundu nahi badugu.

9. ONDORIOAK

I Euskararen kaleko erabilera ez omen da ezagutzaren ondorio zuzena. Dirudienez, ezagutza orok ez du kaleko erabilera emendatzen. Kale-erabilera ez da kontu kuantitatibo hutsa eta hiztunen tipologiari nolabait lo-

**Nafarroako
hizkuntza
erabilera
datuetan alde
esanguratsurik ez
dago haurrak
bakarrik eta
nagusiak
bakarrik
daudenean, baina
euskararen kale-
erabilera
bikoizten da
haurrak eta
nagusiak
elkarrekin
daudenean.**

**Haur eta
gaztetxoen
hizkuntza
portaera
euskarara
erakartzeko
belaunkideen
arteko hizkuntza
elkarrekintzak
belaunaldien
artekoak baino
eraginkorragoa
dirudi.**

tzen zaio. Euskararen erabilerari eragiten dion beste faktore gehiago daude, jakina denez: inguruko pertsonen hizkuntza gaitasuna eta portaera, motibazioa nahiz gizartearen babesa, batik bat.

Nafarroan euskaldunen hazkundera nabarmena izan den adin-taldeetan eta gune soziolinguistikoetan erdal elebidunen ehunekoa handitu da. Euskararen erabilerak goranzko joerari jarraitzeko —hiztun berriak irabazten segitzearekin batera— hiztunei testuinguru linguistikoa egokia, erabilera ahalbidetu eta piztuko duena, eskaini behar zaie. Hiztun euskaldunen hizkuntza portaerak aldatzea eta erabilera aktibatzea ekarriko duten prozesu eta dinamika iraunkor eta eraginkorrak asmatzean dugu erronka.

Buruenik, datuei erreparaturik, euskararen ezagutza soziala gutxieneko maila kritiko batera iritsi ezean, nekez espero daiteke ezagutza horrek erabileran isla positiborik izatea. ●

OHARRAK

1. 2001eko zentsuko datuen arabera multzokaturik
2. Nagusitzat gazteen, helduen eta adinekoen multzoak batera hartzen ditugu.
3. Ikerketa kualitatibo batek Nafarroako gune soziolinguistiko ezberdinetako (Iruritako eta Iruñerriko) haurren arteko hizkuntza portaera hori jaso du: “Iruritako (...) haurrek adinkideekin euskaraz ihardukitzen dute eta, hori horrela, iruritarren belaunaldi berriak beren artean euskaraz egiten hazten ari dira (...) Iruñean arras bertzelakoa da haurrek euskaraz gizarteratzeko duten aukerak. (...) Etxean euskaraz aritzen diren neska-mutiko horiek D ereduan eskolatu eta maizxko ikastetxeko harreman eszentrikoak erdaraz eratu behar dituzte, gehienetan hori baita adinkideen arteko elkarrekintzetan nagusitzen den hizkuntza” (Kasares, 2014: 334).
4. “Hala bada, nik euskararen jarraipenerako proposatu dudana xedea ez da gurasoek haurrei euskaraz egitea, ez eta haurrek euskara ikastea, edo aita-amek eta umeek elkarrekin euskaraz ihardukitzea. Xedea haurren arteko hizkuntza erabilera askean kokatu dut. Hau da, haur banakoek beren artean egiten duten hizkuntza, mintzaira berezkoa eta bat-batekoa, euskara izatea. Hori paratu nahi dut deus baino lehen gure hurrengo hamarraldietarako egitasmo soziolinguistikoan jomugan. Hori eginik datozen belaunaldietarako helburua haurrek —euskara lehen hizkuntza izan ala ez— euskaraz hazteko ahal den baldintzarik onenak izan ditzatela irudikatuko dugu” (Kasares, 2015: 30).
5. “Haurrak euskaldun bilakatzeko prozesua *elkarrenergilea* da, belaunaldien arteko (goitik behe-tik nahiz behe-tik goitik) elkarrekintzetan ez ezik adinkideen arteko (ezker-eskuineko) harreman eszentrikoetan ere gauzatzen dena. Euskararen jarraipenean *haurrak eragile* aktiboak izan dira jasotzaile hutsak baino gehiago” (Kasares, 2014: 347). Baztango Iruritan, euskararen ezagutza handiko herri batean, haurrekiko hizkuntza portaeraren gizarte arauaren aldaketa dokumentatu da: “Iruritan, hala familian nola familietatik at, belaunaldien arteko euskara-erabilera eredu berria ezarri da: haurrei euskaraz egitea. Helduak helduari erdaraz aise egiten badio ere, helduak haurrari nekez eginen dio gaztelaniaz. Haurrekin erdaraz solastatzeari “arraroa” irizten diote berriemaileek” (*Ibid.*, 214).
6. Euskararen erabilera aktibatzeke halako elkarriketa asimetrikoak bultzatzeaz dihardu Nafarroako Gobernuaren *Euskararen I. Plan Estrategikoa (2016-2019)* dokumentuak: “Euskara ulertzen den baina erabiltzen ez den egoera edo gizarte taldeetan euskararen erabilera areagotzeko ekimenak garatzea” (Nafarroako Gobernua, 2017: 38).

BIBLIOGRAFIA

- EUSKO JAURLARITZA, NAFARROAKO GOBERNUA eta EUSKARAREN ERAKUNDE
PUBLIKOA (2017). VI. *Inkesta Soziolinguistikoa, 2016. Nafarroako Foru Komunitatea*. Txosten argitaragabea. Sarean:
[http://www.euskarabidea.es/fitxategiak/irudiak/fckeditor/
NAF-Inkesta%202016%20euskaraz\(1\).pdf](http://www.euskarabidea.es/fitxategiak/irudiak/fckeditor/NAF-Inkesta%202016%20euskaraz(1).pdf)
- KASARES, P. (2010). 20 urteko nafar euskaldun hori. Nafarroako euskararen egoera zenbait gazte euskaldunen bizipenetan. *BAT Soziolinguistika aldizkaria* 76, 101-123.
- (2014). *Euskaldun hazi Nafarroan. Euskararen belaunez belauneko jarraipena eta hizkuntza sozializazioa familia euskaldunetan*. Bilbo: Euskaltzaindia.
- (2015). Euskararen belaunez belauneko jarraipena aztergai eta jomuga. *BAT Soziolinguistika aldizkaria* 94, 13-45.
- NAFARROAKO GOBERNUA (2015). *Nafarroako Mapa Soziolinguistikoa. 2011*. Txosten argitaragabea.
Sarean: [http://www.euskarabidea.es/fitxategiak/irudiak/
fckeditor/mapa-soziolinguistikoa-2011_txostena-2.pdf](http://www.euskarabidea.es/fitxategiak/irudiak/fckeditor/mapa-soziolinguistikoa-2011_txostena-2.pdf)
- (2017). *Euskararen I. Plan Estrategikoa (2016-2019)*.
Sarean: [http://www.euskarabidea.es/fitxategiak/irudiak/
fckeditor/Euskararen%20I_%20Plan%20Estrategikoa%20\(2016-
2019\)_%20Nafarroako%20Gobernua.pdf](http://www.euskarabidea.es/fitxategiak/irudiak/fckeditor/Euskararen%20I_%20Plan%20Estrategikoa%20(2016-2019)_%20Nafarroako%20Gobernua.pdf)